

MEDICAL PERIPHRASES IN LINGUISTICS AND THEIR SPECIFIC PROPERTIES

Gayratova Gulzoda Sanat qizi

Bukhara State University

2nd year student of the Faculty of Philology

Gayratovaguli@gmail.com

Annotation: Periphrases, on the other hand, are considered euphemisms and are based on the description of events in such a way as to embody them in the human eye. It is known that from ancient times people not only gave information about things, but also tried to describe, compare and describe their important features, and as a result, the visual means of language were formed. Uzbek is one of the richest languages in speech. One such tool is periphrasis. Although periphrases have been the subject of separate scientific research in both Uzbek and Turkic linguistics, the linguistic features of this phenomenon are waiting to be fully resolved.

Keywords: Periphrases, linguistic features, peripheral units, subjective, medical speech, extralinguistic, linguistic factors.

TILSHUNOSLIKDA TIBBIY PERIFRAZALAR VA ULARNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

G'ayratova Gulzoda San'at qizi

Buxoro davlat universiteti

Filologiya fakulteti 2- bosqich talabasi

Gayratovaguli@gmail.com

Annotatsiya: Perifrazalar esa evfemizmlarga yondosh hodisa sanalib, voqea hodisalarni inson ko'z oldiga gavdalandiradigan darajada tasvirlashga asoslangan bo'ladi. Ma'lumki, qadimdan kishilar narsa-hodisalar haqida shunchaki ma'lumot beribgina qolmasdan, balki ularning muhim xususiyatlarini tasvirlab, qiyoslab, o'ziga xos belgilarini tasvirlashga harakat qilishgan va natijada tilning tasviriy vositalari shakllangan. O'zbek tili nutqiy ifoda vositalariga o'ta boy tillardan biridir. Ana shunday vositalardan biri perifrazalardir. Perifrazalar o'zbek tilshunosligida ham, turkiyshunoslikda ham garchand alohida ilmiy tadqiqot obyekti bo'lgan bo'lsa-da, mazkur hodisaning lingvistik xususiyatlari to'la ma'noda o'z yechimini kutmoqda.

Kalit So'Zlar: Perifrazalar, lingvistik xususiyatlar, periferik birliklar, subyektiv, tibbiy nutq, ekstralingvistik, lingvistik omillar.

Perifrazalar badiiy tasvir vositalaridan biri sifatida og'zaki nutqimizda ham, yozma nutqimizda ham ko'p qo'llaniladi, tilimizning boyligini, ma'no imkoniyatlarining naqadar kengligini ko'rsatuvchi faktorlardan biri hisoblanadi. Periferik birliklar nutqimizni ta'sirchan, aniq, mantiqiy va betakror bo'lishi uchun xizmat qiladi. Tilshunoslikda so'zlarning o'zaro munosabati masalasi tadqiqotchilar uchun muhim mavzulardan biri bo'lib, bugungi kunga qadar o'rganilmoqda. Shunga qaramasdan perifraza strukturasini tashkil etuvchi so'zlar munosabati borasida izlanishlar olib borish lozimligi ko'zga tashlanmoqda.

Adabiyotdan olingan misollar uning boshqa lingvistik hodisa - evfemizm, aniqrog'i, bitta tushunchani boshqasiga yuklashini isbotlaydi. Bu qachon yuz beradi? Agar sizga qo'pol, stilistik qisqartirilgan so'z kerak bo'lsa, uni boshqa, "yaxshiroq" so'z bilan almashtiring. Masalan, "yo'talish" o'rniga "tomoqni tozalang" kabi. Evfemizmning paydo bo'lishining yana bir sababi bor: perifraza subyektiv va diniy va diniy omillar bilan belgilanadi. Masalan, Rossiyada, ayniqsa odamlar orasida "iblis" o'rniga "nopok" yoki "ayyor" gapirish odatiy hol edi. Bunday nomlar odamlarga boshqa dunyoviy kuchlarning e'tiborini jalb qilmaydi, va bu o'z navbatida "Xudo ruhlarini" asabiylashtirmaydi deb ishonilgan.

Asosiy Qism:

So'zlar bilan ta'sir qilish shifokor va bemor o'rtasida aloqa o'rnatishning muhim nuqtasidir va muvaffaqiyatli davolanishga yordam beradi. Til madaniyati shifokorning umumiy kasbiy malakasining zaruriy shartidir. Shuning uchun tibbiy amaliyotning lingvistik tomoniga qiziqish har doim davolanish jarayonining ishtirokchilari uchun ham, tadqiqotchilar uchun ham - psixologlar, faylasuflar, tilshunolar uchun xos bo'lgan. Shifokorlik kasbi tilshunoslik kasblaridan biridir.

Tibbiy parafrazalarning o'ziga xos xususiyatlari:

1. Bemorga qaratilgan tibbiy nutq, gapni yumshatishning lingvistik vositalaridan faol foydalanish bilan tavsiflanadi.

2. Tibbiy nutq sohasida tilni yumshatish vositalari turli xil funktsional va semantik kategoriyalarni ifodalovchi vositalardir: xushmuomalalik, kichraytirish, pastlik, evfemiya.

3. Bu yoki boshqa usul bilan hosil bo'lgan yumshatgichlarning funktsionalligi va yumshatish usullarining chastotasi o'zaro bog'liqdirtayinlangan. So'zlarni yumshatish usullari va usullari eng ko'p uchraydi, bu ularning yordamida nominatsiyalarni maksimal funktsiyalarni amalga oshirishga imkon beradi.

4. Tibbiy nutqda bayonotlarni yumshatuvchi lingvistik vositalar faoliyatining o'ziga xos xususiyati ekstralingvistik va lingvistik omillarning kombinatsiyasi bilan bog'liq.

5. Tibbiy nutq so'zlarini yumshatishning lingvistik vositalarining asosiy xususiyati ularning bir vaqtning o'zida bir nechta funktsiyalarni amalga oshirish qobiliyatida namoyon bo'ladigan ko'p funktsionalligidir.

Tilshunosliklarda perifraza tushunchasining ko'plab ta'riflari, shuningdek, uning vazifalari va tasniflanishiga oid xilma-xil qarashlar mavjud. Qayd etish mumkinki, perifraza tilshunoslikning eng murakkab hodisalaridan biri hisoblanadi. Perifrazada tasvirlanayotgan tushunchaning ayni matn va vaziyat uchun eng muhim sifati, belgisi, xususiyati birinchi o'ringa qo'yiladi. Perifrazaning asosiy vazifasi matnning ifodaviyligini, bayonning ta'sirchanligini oshirishdir, shuning uchun ular asosan badiiy adabiyot tilida, publisistik va og'zaki nutqda uchraydi, ilmiy nutqda esa tasviriylikdan xoli bo'ladi va termin sifatida qo'llaniladi. Parafrazalar nutqda, nutq birligi sifatida voqelanishiga ko'ra sof va kontekstual parafrazalar kabi turlarga bo'linadi. Bunda sof parafrazalar hech qanday kontekstsiz muayyan ma'no, tushuncha ifodalaydi va, eng muhimi, ommaga matsiz ham tushunarli bo'ladi.

Ta'kidlash joizki, kontekstual perifrazalar ichida keng iste'molda qo'llanilish darajasi yuqori bo'lganlari bora-bora (ommaga tushunarli, ma'lum bo'lib borgach) sof perifrazalarga aylanishi mumkin. Biroq bu barcha kontekstual perifrazalar ma'lum davr o'tganidan so'ng sof perifrazalarga aylanadi degani emas. Tibbiy perifrazalarning o'ziga xos jihati shundaki, ular orqali ifodalangan so'z, ayrim o'rinlarda so'z birikmalari, asosan, tasviriy ifodalar bilan yonma-yon qo'llaniladi: Gijjalar – ichki dushmanlar (“Shifo-info” gazetasi, 2018. 2-son); Salmonellyoz kasalligi juda ayyor kasallik – engil kechayotgan dard birdaniga zo'rayib ketishi mumkin (“Darakchi gazetasi, 2019. 9-son); Stenokardiya – yurakni g'ijimlaydigan dard. Stenokardiya – yurak ishemik kasalliklarining keng tarqalgan turi bo'lib, odamlar orasida “yurak siqishi” nomi bilan mashhur. (“Darakchi” gazetasi, 2019. 43-son); Mikroinsult – organizm “signali”ga bee'tibor bo'lmang! (“Darakchi” gazetasi, 2019. 46-son) kabi

Tibbiy nutqda so'zlarni yumshatish vositalarining funktsional xususiyatlari tibbiyot xodimining nutq madaniyatining umumiy kasbiy madaniyatidagi ahamiyati, shu jumladan tibbiy etika va deontologiya nuqtai nazaridan asoslanadi. Xushmuomalalik, maxfiy nutq, kichraytirish, pastlik, evfemiya kabi tushunchalar va toifalarning mohiyati ochib berilgan; tibbiy nutqda ifodalash usullari va ularning ishlashining o'ziga xos xususiyatlari ko'rib chiqilgan. Ushbu toifalarning bir-biridan, shu jumladan zamonaviy siyosiy tuzatish hodisasidan farqiga alohida e'tibor qaratilmoqda.

Tibbiy nutqda evfemizmlarning leksik-semantik guruhlari faoliyatining xususiyatlari tibbiy nutq evfemizmlarining leksik-grammatik guruhlari keltirilgan, tanlangan leksik-semantik guruhlar doirasidagi evfemizmlar pragmatikasi va semantikasining o'zaro bog'liqligi ochib berilgan; evfemizm vazifalarini tibbiy nutq kontekstida tahlil qiladi. Tibbiy nutqda evfemizatsiya usullari tavsiflangan, ularning funktsional imkoniyatlari va foydalanish chastotasi aniqlangan bo'lib, jumladan:

1. Evfemizatsiya texnikasi o'zbek tilining uslubiy manbalaridan biri sifatida o'tmish va hozirgi zamon ko'plab yozuvchilarining asarlarida qo'llaniladi.

2. Tegishli materiallarni tahlil qilishda badiiy nutqning o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish kerak. Badiiy adabiyotda tildan foydalanish printsipi so'z tushunchasini kontekst yordamida so'z-tasvirga tarjima

qilishdir. Biroq, estetik vazifada tildan foydalanish uni qandaydir yangi moddaga aylantirmaydi, uning kommunikativ funksiyasini bekor qilmaydi.

3. Tibbiy mavzular evfemizmlari ikki jihatdan tahlil qilinadi: 1) almashtirilgan nomlarning tematik guruhlarining xususiyatlari berilgan; 2) guruh ichidagi evfemizmlar lisoniy umumlashtirishga duchor bo'ladi, evfemizmlarning shakllanish usullari aniqlanadi, ko'rib chiqilayotgan evfemizmlar odatiy yoki vaqti-vaqti bilan bo'ladimi va bu diaxroniyada qanday namoyon bo'ladi degan savolga javob beriladi.

Lingvistik materialni tahlil qilishning kompleks yondashuvi tibbiy aloqa vaziyatlarining turlarini va ularga mos keladigan leksik tematik mikro guruhlarini aniqlashga imkon berdi. Alohida guruh suhbatdoshlar (bemorlar) e'tiborini jalb qilish uchun ma'ruzachilar (tibbiyot xodimlari) tomonidan qo'llaniladigan murojaatlardan iborat edi (diminutivlarning umumiy sonining 20%). Tibbiyot xodimlarining og'zaki bayonotlarini lingvistik tahlil qilish asosida biz kichkina murojaatlarni ifodalashning uchta usulini aniqladik: 1) ismlar (16%); 2) asosli so'zlar (2%); 3) umumiy ismlar nominativ hol shaklida ismlarni jonlantiradi (2%).

Tibbiy nutqda nutqni yumshatuvchi yuqori chastotali vositalar, shuningdek, pastlik toifasini ifodalovchi yadro vositalaridir, ularga quyidagilar kiradi: 1) noaniq miqdoriy so'zlar, 2) shaxssiz predikativ so'zlar, 3) belgining to'liq emasligi ma'nosidagi qo'shimchalar, 4) fe'l harakatining yumshatuvchi usullarining fe'llari majoziy oldingi denotativ ma'noda, 5) -ovat affiksi bilan sifat qo'shimchalar - buzg'unchilik oldidagi obrazli ma'noda, 6) sifat sifatlarining qiyosiy darajasi va 7) pofiks bilan qo'shimchalar.

O'zbek tibbiy nutqida gapni yumshatish vositalarini semantik, grammatik, uslubiy va pragmatik jihatlarida o'rganishga kompleks yondashuv ularning og'zaki va yozma ko'rinishlarining ko'p o'lchovli shaklini tiklashga imkon berdi. Bemorga yo'naltirilgan tibbiy nutq tilni yumshatuvchi vositalardan faol foydalanish bilan ajralib turadi. Ushbu vositalardan foydalanish muloqotning asosiy tamoyillaridan biri - xushmuomalalik printsipligiga rioya qilinishini ta'minlaydi, shuningdek nutq odobining bir turi, bemorga nisbatan shifokorning professional muloyimligining ifodasidir.

Ba'zi hollarda noto'g'ri tibbiy so'z kasallikning yomonlashishi yoki davomiyligini kuchaytirishi, og'riqli qo'shimcha hodisalarni keltirib chiqarishi va nevrotik bemorlarda o'z joniga qasd qilishga urinishlar paydo bo'lishiga yordam berishi mumkin. Bundan tashqari, jamiyatda bozor munosabatlarining rivojlanishi bilan, pullik tibbiy xizmat sohasining paydo bo'lishi va kengayishi bilan, ishbilarmonlik aloqalarining ko'payishi, shaxs faoliyati qiymatining oshishi bilan bog'liq holda, mutaxassisning kommunikativ madaniyati o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'ladi. ahamiyati.

Foydalanilgan Adabiyotlar Ro'yxati:

1. Gaybullayeva N.I. The usage of euphemisms in the speech of doctors// International journal of research in humanities, Arts and literature (IMPACT:IJHAL), 2018. – P.525-532. IMPACT Factor. 3.7943. // Тиббиёт соҳаси тилининг лингвомаданий аспекти // Лингвистика, таржимашунослик, лингводидактика//Халқаро анжуман материаллар тўплами. – Бухоро. 2018.26.09. –Б. 124-127. // Тиббиёт таълимида мулоқот маданиятининг аҳамияти
2. // “XXI аср тиббиёт фанларининг долзарб масалалари” мавзусида 1 -халқаро илмий-амалий онлайн анжуман тўплами. УДК 6.61.613-615. 2019.-Б.304-310.// Шифокор ва бемор мулоқотида тиббий эвфемизмлардан фойдаланиш йўллари // Filologiya masalalari. – Toshkent, 2018. – №3. – В. 31-42.(10.00.00№18)
3. Миртожиев М.М. Ҳозирги ўзбек адабий тили. – Тошкент, 2007. –Б.185.
4. Омонтурдиев А. Профессионал нутқ эвфемикаси (Чорвадорлар нутқи мисолида): Филол. фанлари. д –ри. ...дис. – Т., 2009. – Б.12.
5. Fuchs C. A parafrase lingustica: Equivalencia, sinonimia ou reformulacao? // Cadernos de estudos ling. Campinas, 1985. N 8. P. 129-134.
6. Ноjiyev A. Tilshunoslik terminlarining izohli lug'ati. - Toshkent: O'zME, 2002. –В. 124.
7. Ҳожиев А. Лингвистик терминларнинг изоҳли луғати. – Тошкент, 1985. – 67 б.
8. Григорьев В.П. Слово - образ - денотат: К проблеме перифразы // Н.А. Некрасов и русская литература: Тезисы докладов и сообщений межвузовской конференции. Кострома, 1971. С. 122-125.; Григорьев В.П. К проблеме перифразы // Сборник докладов и сообщений лингвистического общества. Калинин, 1974. Т. 4.